

Sissevaade noortekeele uurimisse Eestis

Üldist ja üksikasjalikku

KRISTIINA PRAAKLI

Noorte keelepruugi süsteemsem kogumine ja uurimine Eestis sai Andrus Saareste eestvedamisel alguse sadakond aastat tagasi. Üks esimesi teadusajakirja veergudele jõudnud ülevaateid oli Clarissa Alliku (1928) analüüs Tallinna 14–16-aastaste tüdrukute keelest. Noorte keelepruugi järjepidevam uurimine on meil olnud lünklik. Seda võib põhjendada nii uurimissuundade kui ka keeleandmete kogumise prioriteetidega, mõneti hoiakutegagi, mis pole lasknud nendes andmetes näha teadusele väärtuslikku. Silmas tuleb pidada sedagi, et suur osa senistest andmetest on kogutud enne sotsiolingvistika teket. Et sotsiolingvistika kujunemisest saab rääkida alates 1960-ndatest – Eesti keeleteaduses hiljem –, on varasem, suuresti traditsioonilise dialektoloogia raamistikus teostatud andmekorje ning sõnavarakeskne uurimisfookus mõistetav.

Vanus on kõnelejaga seotud sotsiaalsetest tunnustest keele varieerumise ja muutumise uurimisel üks kesksemaid (vt Lappalainen 2004: 34–37 ja sealseid viiteid). See aitab selgitada eri vanuserühmade keelelisi valikuid ja praktikaid (leksikaalsed, pragmaatilised, multimodaalsed), keelevariantide kujunemist ja dünaamikat. Teiste sotsiaalsete rühmadega (eri elualad/ametid, huvialad, poliitilised ühendused, grupeeringud) suhestuvad noored eeskätt keeleliselt, kuna keel on üks rühmakuuluvuse ning sotsiaalsete suhete ja normide väljendamise vahendeid, olles ühtlasi sotsiaalse kapitali osa (lähemalt Clark 2006). Keelelistelt valikutelt eristab noori teistest neile tähenduslikest nähtustest kõneldes oma mõistestiku kasutamine. Sisendit saadakse selleks eri keeltest (praegu inglise), nüüdisaegses info- ja suhtlusvahenditerikkas ilmaruumis sotsiaalmeediast ning selle eri suhtlusrakendustelt ja platvormidelt. Siiski pole noorte kõneldav keel ühtne keelevariant, vaid idiolektidel põhinev heterogeenne valik valdavalt isiklikus suhtlusruumis (sõbrad, ühiste sotsiaalsete tegevuste kaudu seotud kaaslased) kasutatavaid keelelisi vahendeid, mille põhilised erisused nii ühis- kui ka üldisest kõnekeelest, samuti teistest sotsiaalsetest rühmadest, avalduvad sõnavaras. Ühisosa kujuneb selle põhjal, kuidas rühma liikmed oma suhtlusruumi loovad, keelt kasutavad ja korraldavad. Noortelt kogutud keeleandmete tähtsuse on tabavalt kokku võtnud variatsiooniuurija Penelope Eckert (1997: 52), tuletades just sotsiolingvistidele meelde, et nemad vajavad noori rohkem kui noored neid.

Eesti noorte keelepruugi uuringute põhiosa moodustavad üliõpilaste kirjutatud seminari- ja lõputööd (TÜ, TLÜ). Enamasti on keeleandmeid kogutud küsimustike abil, spontaanses suhtluse kohta on andmeid vähe(m). Kaitstud on kaks doktori-väitekirja (Loog 1992; Kask 2021), ilmunud kaks sõnaraamatut (EESS; ESS). Väär-tuslikke teadmisi lisavad Eesti Teadusagentuuri õpilaste teadustööde riiklikule konkursile saadetud uurimistööd. Küllap võib (üli)õpilaste uurimishuvi omaealiste keele

vastu seletada isiklikuma suhte, ekspertteadmiste, madalamate künniste ja kõnelejatele lihtsama ligipääsuga. Tõsiasi on seegi, et noorte spontaansele suhtlusele pole uurijail (vanuse vahe tõttu) sugugi lihtne ligi pääseda (vt Mandel jt 2022). Seda enam tuleb hinnata noorte inspiratsiooni ja panust andmete kogujate ja tulemuste vahendajadena.

Viimastel aastatel on uurimistöö hoogsalt taas alanud, käima on lükatud kaks teadusprojekti ning koostamisel temaatiline artiklikogumik.¹ Sestap on põhjust senitehtule tagasi vaadata. Artikli katusmõiste on *noortekeel* (ingl *youth language*), mida kasutan üsnagi avaralt. Mõistan selle all 12–19-aastaste kõnelejate keelepruuki ja neilt kogutud andmeid:² just selles vanuses kõnelejate (suuline, vähem kirjalik) keel on uurimustes õpilaste erikeeleks, kõnekeeleks või slängiks nimetatult enim uurijate tähelepanu pälvinud. Uurimisobjektiks on autorile teada ja kättesaadavad teadustööd ja kirjutised – keskendun neis sedastatule, mille lähivaatluseks rakendan sisuanalüüsi vahendeid. Esimeses peatükis esitan kronoloogilise ülevaate senisest uurimisloost, teises kirjeldan andmekorjet, kolmandas võtan kokku, mida on empiiriliseltselt öelda noorte keelepruugi kohta

Andrus Saareste ja Soome keeleteadlaste toel sadakond aastat uurimist

Umbes sajand tagasi ülemaalse murdekogumisega üsna samaaegselt alanud noorte kõnelejate sõnavara dokumenteerimisel lasub kaalukaim roll Andrus Saarestel ja Emakeele Seltsil (vt Vaigla 1928; Valge 2021). Eellooks võib pidada Saareste artikleid keeleteaduse „sotsioloogilisest suunast” (1926: 6), milles ta vaeb kõnelejate ja sotsiaalsete rühmade, eriti „nooremas vanuspõlves inimkeskuste” (1927: 167) rolli keele muutumises, kelle kaudu sõnavara üldistub sageli laiemaski kasutuses. Murdekorraldustöö kõrval juhendas Saareste õpilaste ja sõdurite erikeeleks või argooks nimetatult keeleandmete kogumist ja vastavaid üliõpilastöid (vt Hermlin 1928: 90; Vaigla 1928: 70; Peegel 1976: 339). Nii jõuti üliõpilastööde tarbeks noortekeelt kogudes mitmete linnadeni: Clarissa Allik (1928) kogus andmeid Tallinnas, P. Tõldsep (1928) ja Villem Raam (1935) Tartus, Eerik Saluveer (1938) Rakveres, M. Mätlik (1928) Narvas ja Alma Künnapuu (1929) Põltsamaal. Tartu ülikoolis valmis viis (üli)õpilaste sõnavara kirjeldavat üliõpilastööd (vt Tender 1994: 346, 2000), avaldati mõned artiklid (nt Allik 1928; Vaigla 1928; Palmeos 1935; Saluveer 1938), peeti kõnekoosolekuid, kutsuti enda sõnavara üles märkima ning näiteks Emakeele Seltsile edastama. Eri argumentide toel rõhutati teadusliku kogumise ja uurimise otsarvet (nt Palmeos 1935: 514; Talve 1937), noortekeele ülesandeid ja funktsioone (vürtsitab keelt, arendab fantaasia- ja kujutlusvõimet, nt Voorman 1934), ülistati ja

¹ Riiklik programm „Eesti keel ja kultuur digiajastul” rahastab projekte „Teismeliste keel Eestis” (TÜ) ja „Eesti laste ja noorte mitmekeelse suhtluse keelekogud ja korpused” (TLÜ).

² Kuigi noorte keelepruugi alla võib tinglikult liigitada ka kaitsevääst või kinnipidamisasutustest kogutud andmed (nt Hermlin 1928; Peegel 1976; Ilm, Tender 2003), jäävad need siinsest ülevaatest välja.

idealiseeriti seda („Tuleks suuremat tähelepanu kinkida argoole. Ta on seda tõesti väärt!”, Voorman 1934: 70). Saareste lahkus Eestist 1944. aastal.

Sõjajärgsed aastad on keerulised igas valdkonnas. Noorte keelepruugi uurimises näeb mõningast katkestust just siis ning Paula Palmeose ja Saluveeri artiklitest eri sotsiaalsete rühmade keelepruukide (sh õpilaste) järgmiste käsitlusteni (nt Rätsep 1976; Peegel 1976) kulub mitukümmend aastat. Emakeele Seltsi eestvedamisel andmekorje jätkub (peamiselt sõnakogumisvõistlustena; vt Valge 2021), kirjutatakse mõned üliõpilastööd (vt Tender 1994: 347–348).

Kuigi noorte eneseväljenduse suhtes kriitilisi arvamusi on meedias vahendatud igal ajal, tõusevad just 1960-ndail esile normikeelest lahknevate variantide (sh kohalike keelte) suhtes kriitilised hoiakud. Suhestudes noorte eneseväljendusega põlvkondliku distantsi, teiseste keeleliste kogemuste ja väärtushinnangute pinnalt, võidakse selles hõlpsasti tajuda kultuurilis-sotsiaalsete piiride ületamist, keele risustamisest rääkimata. Mainigem näiteks Gerda Laugaste (1967: 135–145) artiklit.³ Teistsugust vaatenurka noorte keelepruugi mõtestamiseks ning mõistmiseks pakuvad Huno Rätsep (1976)⁴ ja Juhan Peegel (1976).

Uurimistöö üks süsteemsemaid etappe algab 1970-ndate lõpus. Soodsamaks muutuvad ka ühiskondlikud olud, mis toovad meedia ja popkultuuri vahendusel eri suhtlusviisid rohkem kuuldavale ja nähtavale. Sellelt pinnalt kasvab uurimishuvi. Nii edasise uurimiskäigu kui ka sotsiolingvistika jõudmises Eesti keeleteadusse on tähtis roll soomlastel. Keele ja Kirjanduse veergudel ilmunud artiklites (Paunonen 1977; Mielikäinen 1985; Nahkola 1986) tutvustatakse William Labovi töödest alguse saanud variatsioonismi lähtekohti, andmekorje- ja analüüsimeetodeid ning antakse ülevaade linnakõnekeelte uuringutest Soomes.⁵ Teine tähtis nurgakivi on 1979. aastal ilmunud Kaarina Karttunen slängisõnaraamat, mis jõuab Paul Ariste (1980) artikli vahendusel ka Eesti lugejate ette. Samast ajalehenumbrist leiab Jüri Viikbergi (1980) ja Hannes Tomingase (1980) artiklid ajateenijate ja üliõpilaste keelest. Edasist uurimiskäiku suunavadki enim Ariste ja Rätsep: mõlemad rõhutavad sotsiolektide uurimise vajalikkust, kutsuvad üles andmete kogumisele ja uurimisele („[---] et sellest oleks kasu tänapäevale ja tulevikule”, Ariste 1980). Tartu ülikoolis alustabki Valve-Liivi Kingisepa juhendamisel tööd üliõpilasslängi kogumise ja analüüsimisega tegelenud üliõpilasuuriijatest slängigrupp (lähemalt Kingisepp 1999: 117–118).

³ „Aga õpilaste suulises kõnes esineb veel teistsugune nähtus, teine kahjulik keelemaneer, milles ilmneb samuti nii moe standardiseerivat toimet kui ka uudse ja eredama otsimist. [---] Kõige innukama poolehoiu leiab argookeel trotsiea distsipliinitõrksais noortes, kellel on vajadus kõike pöörata tagurpidi, ignoreerida igasugust korda, kellele hea on halb ja inetu ilus.” (Laugaste 1967: 135–136)

⁴ „[---] on täiesti loomulik ja keele arenemise üldseaduste kohane, et igale sotsiaalsele rühmale on omane mõneti erinev kõnepruuk. Likvideerida mingit sotsiolekti saab ainult vastavat sotsiaalset rühma likvideerides.” (Rätsep 1976: 119)

⁵ Olulist rolli sotsiolingvistika eri suundade, suulise keele ja eri sotsiaalsete rühmade keelte (sh (üli)õpilaste) uurimise jõudmises eesti keeleteadusse on mänginud ka Soome ülikoolides eesti keele lektoritena töötanud keeleteadlased Tiit Hennoste, Karl Pajusalu ja Birute Klaas-Lang, kes on juhendanud mitmeid noorte keelepruuki käsitlevaid üliõpilastöid. Hennoste kuulus ka 1980-ndate alguses Tartu ülikooli eesti keele osakonna juures tegutsenud slängigrupi koosseisu.

Kingisepp (2013) meenutab slängigrupi tegevust nii: „Käsitlesime slängi kui üht võimalikku uurimisväärset allkeelt. See oli tollal uudne lähenemine.”

Tollastele (üli)õpilastest uurijatele (nt Roosileht, Laulik 1979; Tender 1984; Arro 1989; Loog 1988, 1990, 1992) pakub enim huvi tallinlaste keel.⁶ Just Tõnu Tender ja Mai Loog toovad noorte keelepruugi uurimise uuesti nähtavale ning võtavad avalikkuses sõna. Keskmis on endiselt sõnavara: struktuur, etümoloogia ja sõnaloomeviisid ning teismeliste keelekontaktidest (soome, inglise, vene) johtuvad keelemuutused. Mõlema andmekogud peegeldavad soome keele rohketele osakaalu toonases Tallinna noorte keeles, mis sai sisendit Soome televisioonist ning kontaktidest soome keele kõnelejatega. 16–18-aastaste tallinlaste keeleandmete põhjal koostab Loog mõistelise slängisõnaraamatu (EESS; kriitikast Längvitš 1991; Tender 1991), Tampere ülikoolis kaitstud väitekirjas (1992, juhendaja Paunonen) võrdleb ta 30 Tallinna teismelise (10-, 14-, 18-aastased) suulise sõnavara struktuuri suhtes kõneleja sotsiaalsete tunnustega (sugu, vanus). „Kuna sotsiolingvistika on eesti keeleteaduses siiani väheviljeldud ala, oli kontakti loomine soome vastava ala inimestega loomulik”, avab Loog (1992: Eessõna) koostöö tausta soomlastega.

Loogi sõnaraamatust kujuneb noorte keelepruugist huvitatud üliõpilaste suurim inspireerija nii uuritavate teemavaldkondade kui ka meetodi osas. 1990-ndatel kirjutatakse TÜ-s ja TLÜ-s paarkümmend linna- ja asulakeskkondade (Tallinna, Tartu, Võru, Haapsalu, Rakvere, Põlva, Värska, Antsla) õpilaste sõnavara uurimust. Töid iseloomustavad püüdlused tabada noorte keelepruugist miskit „oma” ja eripärast, mis kiiresti vahelduva ja kaduva keelekuju ning ühiskondlike muutuste vahendajana väärib mäletamist ja talletamist. 1990-ndate töödes näebki suuremat huvi just slängina määratletud andmete kirjeldamise, slängi mõistmise ja mõtestamise vastu (nt Kütt 1994; Koka 1997; Ruven 1999; Pääro 2000; Happonen 2010).

Mida aeg edasi, seda enam mitmekesisuvad uurimisteemad, andmed ja analüüsimeetodid. Sõnavara traditsioonilises võtmes kirjeldamise kõrval keskendutakse kitsamatele küsimustele: uuritakse õpilase staatust tähistavaid nimetusi (Salla 2011); lühendeid (Pulk 2013; Anton 2022); kohanimetusi (Müür 2015); vandesõnu (Pääro 2000); hinnangulist sõnavara (Mitt 2008; Must 2008; Toomejõe 2008); sõnamoodustusviise (Lääne 2006; Rannamäe 2006; Yildirim 2015), intensiivistajaid (Aasa 2022). Kirjalikult kogutud andmete kõrval hakatakse vähehaaval kasutama suulise kõne andmeid (nt Loog 1992; Grigorjev jt 1997; Lehtpuu 2016). Infojastu toob uurijate vaatevälja tehnoloogiliselt vahendatud suhtluskanalite (nt jututoad, foorumid, rakendused) keelekasutuse vormid ja viisid, sh ka inglise keele (nt Salla 1999; Oja 2006; Leola 2009; Oper 2013; Kask 2021). Tõsi: kasutajaskonna suhtelise anonüümsuse tõttu pole nende vanuseline koosseis tingimata teada, sestap ei pruugi andmed hõlmata (vaid) noorte keelt.

Uurijate vaatevälja jõuab inglise keele kasutamine noorte spontaanse suulise ja kirjaliku suhtluse näitel viimasel kümnendil. Suhtluse sotsiolingvistika raamistikus ning kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid ühendades on neis vaatluse all suhtluskontekst tervikuna. See on oluline metodoloogiline muutus varasemate

⁶ Üliõpilastöödest on detailsemad ülevaated koostanud Tender 1994: 348–349 ja Hennoste 2003: eriti 244–245.

küsitluste või meediaväljaannetest sõnanopetena kogutud andmetega võrreldes. Inglise keele osakaalu ja funktsioone analüüsitakse eri suhtlusformaatides ja -kanalites: suuliste andmete põhjal rühma- ning tehniliselt vahendatud suhtluses (nt Igav 2013; Lehtpuu 2016; Ratt 2017; Korkus 2021; Kask 2021), kirjutatud keele näitel veebi-päevikutes (nt Kalmre 2010; Kask 2021), tsätivestlustes (nt Vihman jt 2022) ning sisuloomeplatvormidel (nt Praakli jt 2022).

Noorte keelelist käitumist valgustavad ka variatsioonismi raamistikus teostatud murdeuuritud (nt Grigorjev jt 1997; Keevallik 2001; Pöld 2019), milles keskne analüüsiv sotsiaalne tunnus on kõnelejate vanus. Tulemused osutavad, et just noorte vanuserühmade keelepruuk on vaadeldud variaablite lõikes kõige ühiskeelsem. Seejuures paljastas Manilaiu uuring (Grigorjev jt 1997: eriti 35–40; Keevallik 2001: 8–10) noorema vanuserühma (enamik 12–18-aastased) poistel murdepäraste vormide suuremat esinemist kui tüdrukutel. Poiste puhul nähti selles seost nende tugevama saareidentiteediga, tüdrukute suuremas ühiskeelsuses jällegi Mandri-Eestiga seotud tulevikuplaane. Ka Saaremaa arhailise palatalisatsioonisüsteemi kestlikkuse uuringus (Pöld 2019) avaldusid ühiskeele mõjutused just noorema vanuserühma (18–30-aastased) kõnelejail. Enel Pöld (2019: 72) selgitab seda suurema mobiilsuse ja rohkemate mandri-kontaktidega.

Mõistetest

Noortele tunnuslike leksikaalsete vahendite eristamine ja määratlemine on rohkesti tähelepanu pälvinud. Põhiline arutelu käib slängi ja kõnekeele eristamise ümber. Kuigi nende vahele piiri vedamine on paljuski kui liivale joone tõmbamine, pole küsimus sugugi vähetähtis, sest eri arusaamad andmetest mõjutavad nii andmekorjet, analüüsi kui ka tulemuste tõlgendamist.

Esimestes eesti uurimustes nimetatakse noorte keelepruuki õpilaste **erikeeleks** ehk **argooks** (nt Allik 1928: 3; Vaigla 1928: 70; Palmeos 1935: 506).⁷ Põhilisi erisusi nähakse sõnavaras, pidades erikeele all silmas normaalsõnastikku mittekuuluvat sõnade ja tähenduste kompleksi (Allik 1928: 3; vt ka Palmeos 1935; Talve 1937). Sama mõistestikku kordab hiljem Rätsep (1976: 117), lisades juurde **slängi**: „Mingi sotsiaalse rühma kõnepruuki nimetatakse *sotsiolektiks* e. *sotsiaalseks murdeks* e. *argooks* e. *žargooniks* e. *slängiks* e. *erikeeleks*.” Mõisted on sünonüümsed, kuid Rätsep väljendab seisukohta, et mõistega *žargoon* on otstarbekas tähistada „muid erikeeli” (siia paigutub õpilaste ja tudengite keel; 1976: 117), mõistega *argoo* salakeeli. Slängi mõistel Rätsep pikemalt ei peatu. Terminina on *släng* EÕS-is (1937: 1406) mõni aastakümme varem fikseeritud nii: „[---] kutsealal, spordi-, üliõpilaste-, uulitsaelus j.m tekkinud erikeelsed väljendid.” Kuigi slängi on ka eesti keeleteaduses seostatud sotsiaalsete rühmade (nt kaitsevaelased, vangid, kuritegelikud ühendused) eripärase sõnavaraga, on avalikkuses kujunenud mõistest pigem noorte keelepruugi sünonüüm, olles sellisena praegugi visalt esiplaanil.

⁷ Mõistet *argoo* (kui spetsiaalne keel) kasutab Eesti keeleteaduses esimeste seas Saareste (1926: 7).

Põhjuseta pole slängi nimetatud ebaselgeks nii nähtuse kui ka mõistena (vt Hen-noste 2000: eriti 12–14; ka Kerge 2000). Sellega viidatakse sageli kõigele, mis pole kirjakeel või mida kasutatakse kõnekeelega sünonüümselt (nt Loog 1992: 127–128). Slängi all on mõistetud nii rühmaspetsiifilist mitteametlikku kõnekeelset sõnavara (nt Tender 1994: 295) kui ka mis tahes kõnekeelsusi (vastavaid näiteid võib tuua pal-judest üliõpilastöödest). Igal juhul on mõiste algne tähendus muutunud (lähemalt Tender 1994: 292–299; vt ka Viikberg 1997). Ka noorte endi arusaamad „oma” sõna-varast on erinevad: kirjalikes andmekogudes on selleks pakutud enam-vähem kõike, mis lahknub normikeelest (vt ka Kerge 2000: 99–100; Meister 2008: 29–30). Teisalt võivad andmed peegeldada seda, et noored aimavad, milliseid andmeid neilt ooda-takse. Igal juhul viitavad andmed ja analüüsid noorte keelepruugi vägagi erinevale tõlgendamisele: ühe kõneleja (või ka uurija) tõlgenduses üldisesse kõnekeelde lah-terdatud elemendid võivad teise jaoks kanda spetsiifilist sotsiaalset tähendust, mis eristavad nende kasutajaid nii üldisest kõnekeelest kui ka teistest keelevariantidest (vt selgitusi murdesõnade kui slängi kohta Ruven 1999: 18–19).

Mis tahes katsetuste puhul noorte sõnavara lahterdada, tuleb silmas pidada seda, et noortele tunnuslik, teistest ühel või teisel viisil eristuv sõnavara moodustab nende keelepruugist vaid ühe kihistuse, hõlmamata leksikaalset struktuuri tervikuna. Siinse artikli keskseima mõistega *noorte keelepruuk* viitan noorte keelevahendite ja -viiside paljususele ning vaheldumisele suhtlusolul. Ja ehk tasuks „spunki” (= slängi) järje-pidevaist otsinguist loobuda ja/või selle kõrval noorte muid ajakohaseid keelenähtusi ning mitmekeelseid suhtluspraktikaid rohkem märgata.

Sõnanopetest argikõne salvestamiseni

Senised teadmised noorte leksikaalsetest valikutest ja suhtluspraktikatest põhinevad nii üksiksõnadena kui ka terviktekstidest kogutud andmetel. Nendeni jõudmiseks on uurimissajandi jooksul kasutatud erisuguseid andmekorjeviise. Põhiosas on varase-mad andmed kirjalikud, pärinedes ankeetküsitlustest. Suulisi andmeid on kasutatud harvem (alates nullindatest), need on saadud paaris- ja rühmaintervjuudest ja tehni-liselt vahendatud suhtlusest (sotsiaalmeediast).

Andmeid on kogutud tekstidest, sõnanopetena trükimeediast (noorteajakirjad X, Stiina), omaloomingust (ajaveebid), harvem ilukirjandusest. Sajandi jooksul on andmekorje läbinud mitmeid kvalitatiivseid muutusi, arenedes käsikäes nii tehnoloogiliste võimaluste (nt suulise ja kirjaliku suhtluse salvestamise, andmete süstema-tiseerimise ja analüüsimise vahendid) kui ka keeleteaduse suundadega.

Varem on enamik andmetest kogutud küsitlusuuringute teel, mille põhivahen-dina on kasutatud erisuguselt struktureeritud kirjalikke ankeete. Kuigi sõnavara kogumist ankeediga on nimetatud omamoodi arvamusküsitluseks (Boberg 2013), on selle üks eeliseid samaaegne andmekorje paljudelt keelejuhtidelt korruga (kesk-miselt sadakond, mõnes rohkemgi, nt Happonen 2010) ja enam-vähem kõrvutata-vas situatsioonis. Ankeetide esmane ülesanne on ajakohase sõnavara võimalikult suuremahuline dokumenteerimine, kirjeldamaks sõnavara tüpoloogiat (struktuur,

sõnalooime, tähendus), tundmist ja kasutust.⁸ Selleks palutakse kirjakeeles esitatud märksõnadele (ankeediti 25–150) kirjutada noorte suhtluses kasutatavaid vasteid ja selgitada tähendust (nt Raam 1935; Koka 1997; Ruven 1999)⁹ või testitakse valitud sõnade tundmist ja kasutust (nt Praakli 2000; Pääro 2000; Pulk 2013). Sõnavara kogumise eesmärgil on ankeetides palutud täita mitmesuguseid ülesandeid: kirjeldada märksõnade abil inimesi ja nende omadusi (Mitt 2008), nimetada suhtumisi-emoosioone väljendavaid sõnu (Toomejõe 2008) ja neid, mida ei kasutata vanematega suheldes (Yildirim 2015). Mõningais ankeetides on täiendavalt rakendatud suulisi lisaküsitlusi (nt Ruven 1999; Happonen 2010).

Kuigi küsitlusuuringute lähtekoht andmekorjes on mõistetav – uurida sihtrühma käest otse, kas ja milliseid leksikaalseid elemente nad kasutavad –, on sel viisil kogutud andmetega mitmeid probleeme. Uurimisobjektina on silmas peetud suulist keelt, kuid kogutud on seda kirjalikus vormis. Põhiprobleem lasub sellel, et kontekstita fikseeritud sõnanopped ei suuda vahendada teavet nende kasutaja(te) ja kasutuse (sh teema, tegevuse) kohta tegelikus spontaanses suhtluses. Sellisel kujul vahendavad küsimustikud pigem noorte arvamusi potentsiaalselt tarvitavate sõnade kohta. Välistatud pole seegi, et olulisim keeleaines küsimustikest sootuks välja jääb. Märksõnamahukate ankeetide puhul ei saa välistada ka võimalikke manipulatsioone: sõnadele jagub ebavõrdset tähelepanu, vastaja tüdineb ning jätab ankeedi pooleli, vastustes hakatakse tegema nalja.

Andmetele võib pitseri jätta kontrollitud olukorras (enamasti koolitunnis, õpetajate vahendamisel) teostatud ankeedi täitmine. Kõige selgemalt viitab sellele Kaisa Mitti (2008: 76)¹⁰ uuring, kus erinevalt sotsiaalmeediast kogutud sõnavarast osutusid koolitunnis teostatud andmekogumises tüüpilisimateks hinnangusõnadeks tulelised ja muud tava-suhtluses marginaalsed sõnad (nt *usaldusväärne*, *alp*, *empaatia-võimeline*). Mitt (2008: 76–77) teeb olulise järelduse: noored orienteeruvad suhtlusolukordades, on teadlikud olukohastest (sh normikeele) keelenditest ning oskavad neid tarvidusel valida.

Suulise kõne andmed jõuavad noorte keelepruugi uurimisse 1990-ndatel. Autorile pole teada, et varasemast ajast oleks just noortekeele uurimise eesmärgil suulisi andmeid kogutud.¹¹ Küllap oli ka selleks vaja sotsiolingvistika uurimissuundadel rohkem kinnistuda. Esimesed süsteemsed lindistused noorte sõnavara uurimise eesmärgil teeb Loog oma väitekirja tarbeks (30 lühiintervjuud 10–18-aastaste tallinlastega).

⁸ Loog (1988: 83) selgitab ankeetide kasutamist lindistustehniliste probleemide ning uurimiseesmärkide täitmiseks.

⁹ Loogi ankeedis (152 teemat) oli ülesanne sõnastatud järgmiselt: „Kirjuta kastikesse vastavaid slängisõnu, mida kasutad ise või oled eakaaslastelt kuulnud!” Kogutud sõnadest (u 18 500) jõudis ESS-i u 7500 (Loog 1992: 9).

¹⁰ „[---] klassis olid lisaks õpilastele ka küsitluse läbiviija ning õpetaja. Kõik nimetatud põhjused löid kindlasti teatud distsipliini ja järelevalve tunde, mis sundis alateadlikult korrektsusele.” (Mitt 2008: 76)

¹¹ Väär on siiski väita, nagu andmeid üldse poleks: ülikoolide murdekogumistel on salvestatud ka noori kõnelejaid (teave kolleegidelt), samuti on noorte keel mingis mahus esindatud eri keelekorpusetes. Infot annavad ka erinevad telesaated (nt 1986–1988 populaarne „Noortestuudio päraslõuna”).

Tuleb tõdeda, et ligipääs noorte võrgustikele ning spontaansetele (suulistele) keeleandmetele ei pruugi uurijaile vanuselise distantsi tõttu kättesaadav olla. See tõttu on andmekorjes kasutatud rahvateaduse meetodit (ingl *citizen science*): andmete kogumise palvega pöördutakse otse sihtrühma poole, kutsudes neid üles ise andmeid koguma ja uurijaile edastama (nt Vaigla 1928; Voorman 1934; Talve 1937). Noorte rolli rõhutab iseäranis Ilmar Talve (1937: 24): „Igatahes saaksid siin esijoones midagi teha õpilased ise, kel ei puudu vastavad huvid.” Ka projektis „Teismeliste keel Eestis” (TeKE) kasutasime suuliste ja kirjalike andmete (tšätid) kogumisel rahvateaduse meetodit (vt Mandel jt 2022). Sarnast lähenemist on kasutanud Eesti Kirjandusmuuseum koolipärimuse kogumisel (1992, 2007, 2018).¹² TeKE andmekorjes osales 131 noort (vanuses 9–18), kes salvestasid suulisi jutuaJamisi (kokku 97 tundi) sõpradega ning saatsid omi tšätte (kokku 60 000 sõna). Sel viisil saadud andmed võimaldavad suhtlusolukordi ning konteksti arvestavalt saada paremini aimu noorte keelepruugi erinevatest nüanssidest, sh mitmekeelsetest suhtluspraktikatest.

Millest andmed räägivad ehk mida on noorte keelepruugi kohta öeldud empiirilisel

Järgnevalt võtan kokku, mida on uuringuis noorte keelepruugi kohta tunnuslikku öeldud. Andmete esitamiseks kasutan valikut senistest uurimustest ja andmekogudest, samuti toetun varasematele vahekokkuvõtetele (nt Tender 2000; Happonen 2010). Loetelu ei püüagi olla ammendav.

Nagu varem tõdetud, on eesti noorte sõnavara keeleliselt vägagi rikas. Kõnelejaile tähenduslike mõistete puhul sisaldab noorte kõnepruuk ühisosa oma lähivõrgustike liikmetega: see nähtub mingite elementide suuremas esinemissageduses (nt intensiivistajad, laensõnad *cringe*; *actually*; *reaalselt*; sufiks *-kas* sõnaloomes), mingite keelejoonte esiletõstes (nt ameerikalike hääldusviiside teadlik jälgendamine), teiste joonte ignoreerimises. Kuigi noorte keelepruuk on dünaamiline ning kiiresti muutuv, on see sama mitmekihiline nagu muudki keelekujud: selles on eri põlvkondi ühendav tuumiksõnavara (nt koolitemaatika) ning üldises kõnekeeles kinnistunud keelendid (*vot*, *davai*, *okei* jt). Vanade vahendite kõrval on rohkesti uut, mida saadakse eri viisidel: laiendatakse olemasolevate tähendusi, laenatakse teistest keeltest (praegu inglise keelest), luuakse ise.¹³

Noorte sõnavara põhiosa moodustavad eesti omasõnad (vt Loog 1992; Tender 2000; Ruven 1999; Happonen 2010). Omakeelseist sõna- ja tähendusloome vahendeist on kesksemaid assotsiatiivsetel ühendustel põhinevad tähendusülekanded, nagu metafoorid ja metonüümiad. Põhjaliku sissevaate neisse annab Natali Happonen (2010). Tähenduselt sarnaseid või lähedasi sõnu (leksikaalseid sünonüüme)

¹² Koolipärimuse kogumisest: <https://www.folklore.ee/kp/i2018.html>

¹³ Põlvkondale ühised elemendid võivad kanda praeguseks teisenenud tähendusi, mida eri vanuses kõnelejad mõistavad enda keelelis-kultuurilise kogemuse pinnalt. Ilmekaim näide on vene päritolu vulgarismi *pohhui* polüsemia, kandumine suulisest kasutusest trükimeediasse ja popkultuuri.

kohtab enim isikutele (poisid, tüdrukud) ja tegevustele viitamisel, see omakorda kasvatab leksikaalsete variaablite hulka noorte keelepruugis.¹⁴ Eri stiilivahendeist esineb vande- ja vägisõnade kõrval rohkelt intensiivistajaid (Aasa 2022: 22 järgi sagedaseimad *nii*, *väga*, *suht*, *täiega*); mitmesuguseid suhtluslikke funktsioone täitvaid elemente (nt *wow*, *yeah*), aktiivne on *nagu* ja *mingi* kasutamise eri funktsioonides (TeKE andmekogu). Inglise keele mõjul nähtuvad keelelise liialdamise (hüperboolsuse) ilmingud, nt meeldivuse väljendamine *armastama* verbi kaudu (TeKE andmekogu). Sõnamoodustuse tüüpvõtetest kasutatakse tuletamist (vt Yildirim 2015). Morfoloogiast midagi noortele ainuomast ei ole täheldatud: suulised ainestikud on fikseerinud üldiseski kõnekeeles tavapärase *nud*-partsiibi tunnuse ning mitmuse osastava *-sid* ja *-si* lõpu varieerumist.

Tšäti keele ning muude veebisuhtluse registrite põhjalikum analüüs seisab veel ees. Seni tehtu põhjal võib öelda, et seda iseloomustavad suulisuse kõrval erinevad lühendamistehnikad ja lühenditerohkus (nt *põmst*, *lic*, *LOL*), erinevad kontakt-nähtused kirjutusviisides ning veebisuhtluse multimodaalsusest (kiri + pilt + heli) tulenevad tähendusloome viisid ja vahendid.

Tänapäeva noored puutuvad enim kokku inglise keelega. Seda kajastavad ilmekalt noortelt eri aegadel kogutud andmed, eriti kui kõrvutada 1930-ndate sõnavarakirjeldusi hilisematega või meenutada A. Vaigla artiklit (1928: 94, 97; vt ka Palmeos 1935: 514), kes tollast Tartu üliõpilaskeelt kirjeldades juhtis saksa ja ladina keele domineerimise kõrval tähelepanu inglise ja soome laenude vähesusele: „Kultuuriline kontakt inglise ja soome kultuuriga on meil ainult esimesi vagusid ajav; meie kokkupuuted nimetatud maade üliõpilastega on vaid külastamiskokkupuuted, – seepärast pole erilisi jälgi ei inglise ega soome keelest me üliõpilaskeeles.” Veel sama sajandi lõpuks on inglise keel välja vahetanud nii saksa kui ka soome keele.

Praegusaja noorte põhiliseks suhtlust vahendavaks ning võõrkeeleks on inglise keel. Nende aktiivsete suhtluskontaktidega kaasuvad mitmesugused keelekontaktide tulemid (nt koodivahetused, tähendusülekanded, otsetõlked, konventsionaliseerunud laensõnad). Laiemas mõttes on ka kõigi nende puhul küsimus keele varieerumises. Keskseim mitmekeelne suhtlusnähtus on koodivahetus (vt Lehtpuu 2016; Ratt 2017; Praakli jt 2022). Koodivahetus kui teisele keelele üleminek vestluse käigus on kõneleja viis tähistada uusi mõisteid, tugevdada sõnumit või laiendada olemasolevate tähendusi (nt inglise keele mõjul ühiskeeles kinnistunud tähendusest uued lisatähendused saanud *originaal*, *eepiline* ja *reaalselt* noorte keelepruugis; vt Ratt 2017: 25–26). Koodivahetust mõtestades on keskseim küsimus, mis asjaolud (teema, kõneleja, vestlustegevused) motiveerivad teise keele elementide sissetoomist. Pragmaatiline lähenemine aitab kõneleja valikuid paremini mõista. Sisuloojate ainestikus (vt Praakli jt 2022) vahendas inglise keel globaalse sisulooime ning popkultuuri nähtusi, inglise keeles jagati emotsioone ning anti hinnanguid. Põhiline näikse olevat see, et kõneleja tajub sõnade eri määral laetust – on selleks siis ingliskeelse ühiku semantiline spetsiifilisus või muud tähendusnüansid. Võimalik, et vestlusteemati

¹⁴ EESS-ist leiab teema *Tüdruk* (10, 20–21) alt 129 vastet (sagedaseimad *eit*, *plika*, *näkk*, *tots*, *kõõm*, *mann*), mida kasutajad on sõnastiku veebiversioonis (EKI) täiendanud veel mõnesaja vastega.

jääbki kõnelejal omakeelsest sõnavarast vajaka, kuid see pole peamine motiiv. Põhjusted on mujal.

Inglise keele osakaal pole siiski üleliia suur. TeKE ainestikus leidis ingliskeelseid sõnu pea kõigilt teismelistelt: suulises suhtluses keskmiselt 3%, tsätikeeles 7,3% kõigist sõnadest (Vihman jt 2022). Ka teistes andmekogudes on inglise keele osakaalu kohta esitatud lähedasi andmeid või tehtud tähelepanekuid esinemissageduse kohta (nt Ruven 1999; Mitt 2008; Pulk 2013; Baran 2010; Lehtpuu 2016). Andmed pole siiski võrreldavad: ühed on saadud ankeete täites, teised on pärit spontaanselt suulisest kõnест.

Et Tallinna noored on aktiivselt kokku puutunud soome keelega, eriti 1980-ndatel, on teada asi (vt Tender 1984; 1994; Loog 1988). Tallinnast väljaspool on soome laensõnad vähe esindatud (nt Koka 1997: 133; Ruven 1999: 15; Lehtpuu 2016: 50): küllap pole lõunaestlastel olnud soome keelega isiklikku kokkupuudet, kuigi soomepärasusi on kõnekeeles ohtralt (vt Grünthal 2009), mh Tallinna noorte keelest. Soome keele praeguse positsiooni kohta uurimistulemusi pole, uuemates kogudes (nt TeKE suulised andmed) on soome keel esindatud üksikute sõnadega. Ka venekeelne aines on vähem esindatud (nt Ruven 1999; Lehtpuu 2016), v.a üldises kõnekeeles juurdunud ühikud (*davai, vot*).

Sõnavara piirkondlike erinevuste väljatoomiseks andmeid napib, kuigi mõningais töödes sellele viidatakse (Allik 1928; Koka 1997; Happonen 2010). Ainestikud pole võrdlusteks siiski kõrvutatavad. Samalt keelealalt kogutud andmeid näiteks tuues viitavad Annika Ruveni (1999: 145–146) tulemused Antsla ja Põlva noorte suuremale leksikaalsele ühisosale võrreldes Värskaga; Pärnu eri piirkondade õpilaste sõnavara jällegi on suhteliselt sarnane (Pulk 2013: 194). Kas ja mil määral on urbaanne keskkond maalt linnakoolidesse siirdunud õpilaste keelepruuki ühtlustanud, väärib eraldi uurimist.

Kohalike keelte esindatus ainestikes on üsnagi olematu, olles marginaalne ka Ruvenil (1999: 71, 86–87, 145). Siiski võib üksikute elementide vahendusel saada aimu kõneleja seotusest eri kogukondadega (paikkond, harrastused) või noorte teadlikkusest kohalikest kõnepruukidest ning soovist seda kõnes tähistada (nt TeKE ainestikus saare asesõna *mo* ning häälendusnähtused, mh koodivahetuse funktsioonides).

Soolisi erinevusi pole samuti põhjust liigselt rõhutada, kuigi mitmes töös viidatakse poiste afektiivsemale ja vulgaarsemale sõnavalikule (Loog 1992: 128; Ruven 1999: 146). Poiste leksikaalsetes valikutes on täheldatud tüdrukutega võrreldes vähemkasutatud vormide (Müür 2015: 29), murdekeele uurimustes suuremat murdevormide kasutust (Grigorjev jt 1997).

Vanuselised erinevused on ilmsemad, kuigi mitte alati ja kõiges. Loogi tulemustes (1992: 126–127) kasvas ning muutus slängi- ja võõrsõnade hulk ja laad vastaja vanusega. Võõrsõnu esines enim vanematel kõnelejatel (st 14- ja 18-aastastel), vähim 10-aastastel poistel. Slängisõnade hulk kasvas vanuse suurenedes just poistel, seevastu 10-aastastel tüdrukutel esines slängisõnu rohkem kui samaealistel poistel ning 14-aastastel tüdrukutel, neil jällegi rohkem kui 18-aastastel tüdrukutel. Loogiga sarnaseid tulemusi näitas kaheksandike ja gümnasistide sõnavara võrdlus Heidi

Toomejõe (2008: 48–59) uuringus: gümnaasistide keel oli mitmekesisem laen- ja võõrsõnade, vähem slängina määratletud keelendite poolest, 8. klassi õpilastel oli jällegi rohkem omakeelset sõnavara ja slängi. Margaret Pulk (2013: 192–193) ei täheldanud oma analüüsis 8. klassi õpilaste ja gümnaasistide vahel suuri sõnavaralisi erinevusi. TeKE ingliskeelsete sõnade esinemise analüüsid soo ja vanuserühmade lõikes selgeid mustreid ei näidanud, ka ei suurene inglise sõnade osakaal vanusega. Kõnelejaga seotud sotsiaalsetest tunnustest olulisim roll näikse olevat kõneleja isiklikel suhtlusmotiividel, vestlusteemal ja -olukorral (lähemalt Vihman jt 2022). Vestlusteema olulisusele viitavad ka Loogi (1992: 127–128) tulemused: eri vanuses noori kõnetavad eri vestlusteemad, see tingib erineva sõnavara kasutamise, sh vanuserühmiti. Noorte kõnepruugi üheks tunnuseks peetakse kiiret muutumist. Uuringuis on selle kontrollimiseks andmeid kõrvutatud EESS-is ja ESS-is fikseerituga. Kuigi võrdlused on andmekogumisviiside tõttu problemaatilised, dokumenteerivad need eri ajastute keelt. Näiteks Marge Koka (1997: 132–134) ainek kogub peegeldab Loogi 1980-ndate lõpus kogutud andmetega võrreldes taasiseseisvunud ühiskonnale omaseid uusi kultuurinähtusi (nt *seebikas*, *sataniistid*, *surfariid*). Keithy Yildirimi uurimuses (2014: 47–48) leidis kahel ajahetkel (2007, 2014) kogutud andmete näitel kinnitust sõnaloomes kasutatavate väheproduktiivsete tuletusliidete muutumine. Nagu näidetest veel nähtub, uueneb noorte sõnavara eeskätt infotehnoloogiliste nähtuste ning nendega seotud tegevuste kaudu, mis omakorda kinnitavad ühiskonda kujundavate protsesside mõju keelepruugile.

Eri põlvkondade ühisosa moodustab koolisõnavara (õppeainete nimetused, tegevused), mis on põhiosas püsinud üsnagi muutumatuna (vt Allik 1928; Saluveer 1938: 1–2; Peegel 1976: 339; Tender 2000: 144–145; Lehtpuu 2016: 72–73). Julgesti võib öelda, et *e(s)tade-matade-õpside* ehk õppeainete ja koolipersonali nimetuste kõrval kuuluvad koolikeele vanimate sõnade hulka *rebane*, verbid *spikerdama*, *maha treima* ja *poppi tegema* ning õpilastevahelisi suhteid tähistavad keelendid. Ühtlasi peegeldavad need leksikaalsete variaablite rohkust õpilaskeskes. Tänapäeva kool on andnud juurde rohkesti ainet, mille dokumenteerimine seisab veel ees.

Lõpetuseks

Noortekeele uurimises eristub kolm-neli põhisuunda: sõnavara üldisem kirjeldamine (enne Teist maailmasõda; 1950.–1970. aastad); nn slängiuuringud (1970-ndatest tänini), keelekontaktidest johtuvad keelemuutused (1980-ndatest) ja mitmekeelsed suhtluspraktikad (aktuaalsed praegu) fookusega eesti-inglise kontaktituatsiooni kirjeldamisel. Keeleandmetele lisavad väärtuslikke teadmisi koolipärimuse (Kalmre 2010), subkultuuride (Allaste 2013) ning meediauuringud (Siibak 2020), õpilaste teadustööde konkurssidele ning emakeeleolümpiaadidele esitatud uurimused.

Tänapäeva mediakeskne ilmaruum toob eri põlvkondade keele üksteisele lähemale. Nii on ka noortekeel ligipääsetavam kui varem (nt guugeldades), kuigi see võib eeldada koodi ja konteksti tundmist. Teisalt tuleb kõrvalseisjail mõista sedagi, et noorte sõnavara on korrastatud oma reeglite ja kokkulepete järgi: kõik leksikaal-

sed ja sotsiaalsed tähendused ei avaldu siseringi mittekuuluvaile kunagi, sest polegi neile mõeldud.

Keel, ka noorte keelepruuk tähistab soovitud rühma kuulumist. Teadlikult valitud keeleühikud koos muude tähendusi loovate märkide (riietus, aksessuaarid) ning nendega edastatavate sõnumitega on üks eneseesitlemise ning identiteediloome vahendeid. Noorte teadmisi nii oma keelepruugist kui ka keele(ga) toimimise eri viisidest ei maksa alahinnata. Nagu viitavad noorte tagasivaated oma keelele (nt TeKE suulistel andmetel), on nad vägagi teadlikud oma keelelistest praktikatest ja sellest, millist keelt ja kellega mingites olukordades kasutada. Noored teavad sedagi, mida nende keeleks peetakse ning millised (keelelised) ootused nende suhtes on.

Kuigi inglise keelest mõjutatud keelepruuk viitab noorte mitmekeelsete suhtluspraktikate oskuslikule rakendamisele, on raske öelda, kas praegusaja noored ka ise inglise keelt kuidagi prestiižsemaks peavad või on see nende jaoks teine keel eesti keele kõrval. Mõistagi ei olene eesti keele lähitulevik (vaid) tänapäeva noorte keelelistest valikutest ja hoiakutest. Leksikaalsete innovatsioonide levik sõltub paljudest asjaoludest – need võivad, aga ei pruugi jõuda laiemasse kasutusse. Nii saab ka paljude praegu atraktiivsete keelendite kohta öelda alles tagantjärele, milliseks nende elukäik kujunes: kinnistus, leidis kandepinda ühiskeeles, jäigi noortele või hääbus ja kadus sealtki.

Jah, keeleteadlastel on noori vaja. Lisaks sellele, et noored teevad sõnadega asju (J. L. Austinit (2018) parafraaseerides), peegeldavad andmed nende igapäevategemisi, sotsiaalseid praktikaid, väärtusi ja arusaamu. Noortekeele varieerumise ja muutumise mõistmiseks vajame rohkem teadmisi, kuidas see toimub. Tervikpildi saamiseks vajame teadmisi ka venekeelsete noorte keeleliste valikute ning nende ühisosa kohta eestikeelsete eakaaslastega. Tänapäeva meetodirikas keeleteadus koos naaberdistipliinidega ning tehnoloogilised võimalused nii andmekorjes kui ka -analüüsis võivad seniseid teadmisi oluliselt rikastada.

Artikkel valmis riikliku programmi „Eesti keel ja kultuur digiajastul“ (EKKD) projekti „Teismeliste keel Eestis“ (EKKD3) raames.

VEEBIVARAD

EKI = Esimene eesti slängi sõnaraamat. https://www.eki.ee/cgi-bin/sl_dic/?1

Koolipärimus. <https://www.folklore.ee/kp/i2018.html>

TeKE = Teismeliste keel Eestis. <https://sisu.ut.ee/teke/avaleht>

KIRJANDUS

Aasa, Triin 2022. Intensiivistajad eesti noortekeeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.

Allaste, Airi-Alina (koost, toim) 2013. Subkultuurid. Elustiilide uurimused. (Acta Universitatis Tallinnensis. Socialia.) Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Allik, Clarissa 1928. Tallinna keskkooliõpilaste erikeelest. – Eesti Keel, nr 1–2, lk 3–11.

- Anton, Elis-Marii 2022.** Lühendite kasutus noorte netikeeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Ariste, Paul 1980.** Mõtteid üht sõnaraamatut lugedes. – Sirp ja Vasar 13. VI, lk 13.
- Arro, Signe 1989.** Klassiväline tegevus. Valik õpilasslängi. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 290–292.
- Austin, John Langshaw 2018.** Kuidas teha sõnadega asju. Harvardi ülikoolis 1955. aastal peetud William Jamesi nimeline loengusari. (Bibliotheca philosophica.) Tlk Triin Kallas. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Baran, Anneli 2010.** Fraseologismide rollist Eesti koolinoorte keelekasutuses 2007. a kooli-pärimuse kogumisvõistluse põhjal. – Tulnukad ja internetilapsed. Uurimusi laste- ja noortekultuurist. (Tänapäeva folkloorist 8.) Koost ja toim Eda Kalmre. Tartu: EKM: Teaduskirjastus, lk 95–124.
- Boberg, Charles 2013.** Surveys: The use of written questionnaires in sociolinguistics. – Data Collection in Sociolinguistics: Methods and Applications. Toim Christine Mallinson, Becky Childs, Gerard Van Herk. New York–London: Routledge, lk 131–142.
- Clark, Tom 2006.** Language as social capital. – Applied Sémiotics = Semiotique Appliquée, kd 8, nr 18, lk 29–41.
- Eckert, Penelope 1997.** Why ethnography? – Ungdomsspråk i Norden: föredrag från ett forskarsymposium. (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 43.) Toim Ulla-Britt Kotsinas, Anna-Brita Stenström, Anna-Malin Karlsson. Stockholm: Stockholms universitet, lk 52–62.
- EES =** Esimene eesti slängi sõnaraamat. Koost Mai Loog. Oma kulu ja kirjadega. Tallinn, 1991.
- ESS =** Eesti slängi sõnaraamat. Koost Lemmit Kaplinski, Kätlin Vainola. Tallinn: Aule Kirjastus, 2003.
- EÕS 1937 =** Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu II täiendatud ja parandatud trükk. Toim Johannes Voldemar Veski. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.
- Grigorjev, Piret; Keevallik, Leelo; Niit, Ellen; Paldre, Leho; Sak, Kristi; Veismann, Ann 1997.** Kihnu murde assimileerumise mustreid Manilaiul. – Pühendusteos Huno Rätsepale. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 7.) Toim Mati Erelt, Meeli Sedrik, Ellen Uuspõld. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 26–44.
- Grünthal, Riho 2009.** Suomen kielen vaikutus viron kieleen. – Kielet kohtaavat. (Tietolipas 227.) Toim Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen, Päivi Pahta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 231–263.
- Happonen, Natali 2010.** Täendusülekanded kui sõnavara täiendamise viis eesti, soome ja vene koolinoorte kõnekeeles ja slängis – inimkesksed metafoorid. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Hennoste, Tiit 2000.** Allkeeled. – Eesti keele allkeeled. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16.) Toim T. Hennoste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 9–56.
- Hennoste, Tiit 2003.** Keelekasutuse uurimine. – Eesti keele uurimise analüüs. Emakeele Seltsi aastaraamat 48 (2002). Koost ja peatoim Mati Erelt. Tallinn: Emakeele Selts, lk 217–262.
- Hermlin, Karl 1928.** Sõdurite erikeelest Eestis. – Eesti Keel, nr 5–6, lk 90–102.
- Igav, Reet 2013.** Inglise-eesti koodikopeerimine Facebooki vestlustes. Magistritöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.

- Ilm, Uno; Tender, Tõnu 2003. Trellide ja luku taga. Tartu: Atlex.
- Kalmre, Eda 2010. Tüdrukute materjalikogudest ja eneseesitlusest Internetis rate.ee päevikute armastusjuttude näitel. – Tulumkad ja internetilapsed. Uurimusi laste- ja noortekultuurist. (Tänapäeva folkloorist 8.) Toim E. Kalmre. Tartu: EKM Teaduskirjastus, lk 214–245.
- Karttunen, Kaarina 1979. Nykyslangin sanakirja. 2. tr. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY.
- Kask, Helin 2021. English-Estonian code-copying in Estonian blogs and vlogs. (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid 63.) Tallinn: Tallinn University.
- Keevallik, Leelo 2001. New Yorgi kaubamajad ja Mulgi murre ehk millega tegelevad sotsiolingvistid. – Oma Keel, nr 2, lk 5–11.
- Kerge, Krista 2000. Kirjakeel ja igapäevakeel. – Eesti keele allkeeled. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16.) Toim Tiit Hennoste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 75–110.
- Kingisepp, Valve–Liivi 1999. Pool sajandit üliõpilaste keeleringi. – Emakeele Seltsi aastaraamat 43 (1997). Peatoim Mati Erelt. Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. Tartu, lk 109–131.
- Kingisepp, Valve–Liivi 2013. Keeleuurimise innustaja peab ka ise uurija olema. – Sirp 22. II, lk 9.
- Koka, Marge 1997. Descartes'i Lütseumi õpilaste kõnekeelsest sõnavarast. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Korkus, Mari–Liis 2021. Sotsiopragmaatiline sissevaade koodivahetusele: näiteid rootsieesti teismeliste keelest. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, nr 17, lk 141–157. <https://doi.org/10.5128/ERYa17.08>
- Künapuu, Alma 1929. Põltsamaa õpilaste erikeelest. Käsikiri Eesti Keele Instituudi arhiivis.
- Kütt, Marit 1994. Släng õpilaste keeles ja loomingus. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.
- Lappalainen, Hanna 2004. Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 964.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laugaste, Gerda 1967. Õpilaste keelekultuurist. – Kodusest kasvatuses. Koost Inge Unt. Tallinn: Valgus, lk 134–145.
- Lehtpuu, Kairit 2016. Teismeliste suulise keelekasutuse leksikaalsed jooned. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Leola, Vaike 2009. Suhtlusvõrgustike mõjust slängi kasutusele MSNi vestlustes. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Loog, Mai 1988. Soome mõjusid Tallinna noorte keelekasutuses. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 83–89; nr 3, lk 144–148.
- Loog, Mai 1990. Laensõnad Tallinna koolinoorte slängis ehk ida pole ilmakaar. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 167–169.
- Loog, Mai 1992. Nende sõned, sõnad. Uurimus erialiste tüdrukute ja poiste kõnekeelest. (Opera Fennistica & Linguistica 6.) Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Längvits, S. 1991. Üks slängikas. – Vikerkaar, nr 10, lk 93–94.
- Lääne, Karmen 2006. Varateismeliste släng Tallinna Kuristikü Gümnaasiumi 6. klasside näitel. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.

- Mandel, Aive; Praakli, Kristiina; Vihman, Virve-Anneli; Koreinik, Kadri 2022.** Rahvateadusega noortekeelt kogumas. – Oma Keel, nr 2, lk 16–21.
- Meister, Hendrik 2008.** Slängi seos 12–19aastaste noorte tundmustega. – Oma Keel, nr 2, lk 28–38.
- Mielikäinen, Aila 1985.** Soome dialektoloogia ja nüüdiskõnekeele uurimine. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 729–738.
- Mitt, Kaisa 2008.** Hinnanguline sõnavara noortekeeles. – Pärnumaa noorte teadustööd. I vihik. 2007/2008. Pärnu: Linnavalitsuse haridusosakond, lk 32–93.
- Must, Merle 2008.** Hinnanguline sõnavara noortekeeles Nõo Reaalgümnaasiumi õpilaste keelekasutuse näitel. – Akadeemiake. Õpilaste teadusajakiri, nr 4, lk 119–135.
- Mätlik, M. 1928.** Narva keskkoolide õpilaste erikeelt. Eesti keele *cum laude* seminaritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Müür, Triin 2015.** Mitteametlikud kohanimed Salme põhikooli õpilaste kasutuses. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.
- Nahkola, Kari 1986.** Sotsiolingvistika ja varieeruv keel. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 79–89.
- Oja, Anni 2006.** Eesti keel internetis. – Keel ja arvuti. (Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 6.) Toim Mare Koit, Renate Pajusalu, Haldur Õim. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 259–267.
- Oper, Annika 2013.** Keelekasutus Facebookis. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Palmeos, Paula 1935.** Tartu üliõpilaste erikeelest. – Üliõpilasleht, nr 12, lk 506–514.
- Paunonen, Heikki 1977.** Uurimisobjektiks Helsingi kõnekeel. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 729–735.
- Peegel, Juhan 1976.** Eesti rahvuskorpuse sõduriargoost. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 339–342.
- Praakli, Kristiina 2000.** Teismeliste tegelik keelekasutus võrreldes ajakirjaga X. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Praakli, Kristiina; Mandel, Aive; Korkus, Mari-Liis; Kaukonen, Elisabeth; Aasa, Triin; Pant, Annika; Algreve, Kristel; Tomson, Getri; Eriksoo, Helen; Mägi, Marion; Lindström, Liina 2022 (ilmumas).** „Mis keeles ma räägin, I don't know”. Eesti sisuloojate inglise keele kasutusest YouTube'is. – Philologia Estonica Tallinnensis, nr 7.
- Pulk, Margaret 2013.** Noorte slängisõnavara internetis. – Pärnumaa noorte teadustööd. III vihik, 2011–2012. Pärnu: Linnavalitsuse haridusosakond, lk 175–195.
- Pöld, Enel 2019.** Lääne-Saaremaa palatalisatsioonisüsteemi tänapäevane seis. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Pääro, Sigrid 2000.** Släng, vandesõnade olemus ja kasutamine eestlaste ja venelaste seas. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Raam, Villem 1935.** Tartu õpilaste erikeelt, I–IV. Seminaritöö. Tartu ülikool.
- Rannamäe, Kerttu 2006.** Koolinoorte släng. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.
- Ratt, Silja 2017.** Inglise-eesti koodikopeerimine Maria Rannavälja vlogides. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi arhiivis.
- Roosileht, Allan; Laulik, Aimar 1979.** Keskkooliõpilaste kõnepruuk. Tallinna Pedagoogilise Instituudi diplomitöö. Käsikiri Eesti Keele Instituudi arhiivis.

- Ruven, Annika 1999. Antsla, Põlva, Värskä õpilaste slängist. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Rätsep, Huno 1976. Lindu tuntakse laulust, inimest keelest. – Keel, mida me harime. Koost Mart Mäger. Tallinn: Valgus, lk 116–120.
- Saareste, Andrus 1926. Vooludest ja liikumistest praeguses keeleteaduses. – Eesti Keel, nr 1–2, lk 1–12.
- Saareste, Andrus 1927. Tundmused tegurina keelearengus. – Eesti Keel, nr 7, lk 161–184.
- Salla, Sigrid 1999. Jututubade arvutisläng. – Artikleid ja arhivaale II. (Keeleuuenduse kirjastik. B3.) Koost ja toim Helgi Vihma. Tallinn: Johannes Aaviku Selts, lk 60–70.
- Salla, Kadri Ann 2011. Noorte subkultuur erikoolis kui totaalses asutuses. Magistritöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituudi arhiivis.
- Saluveer, Eerik 1938. Rakvere õpilaste erikeelest. – Tunglakandjad, nr 1 (5), lk 1–5.
- Siibak, Andra 2020. Digipõlvkonnast sotsiaalmeedia põlvkonnaks. Põlvkondlikku enesemääratlust kujundavad trendid Eesti noorte internetikasutuses. – Methis. Studia humaniora Estonica, kd 21, nr 26, lk 17–34. <https://doi.org/10.7592/methis.v21i26.16908>
- Talve, Ilmar 1937. Õpilaste erikeel. – Tuleviku Rajad, nr 20, lk 22–24.
- Tender, Tõnu 1984. Tänapäeva õpilasslängi. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 168–171.
- Tender, Tõnu 1991. Arvustus: Mai Loog. Esimene eesti slängi sõnaraamat. – Akadeemia, nr 10, lk 2208–2210.
- Tender, Tõnu 1994. Eesti släng: olemus ja uurimislugu. – Keel ja Kirjandus nr 5, lk 291–297; nr 6, lk 346–355.
- Tender, Tõnu 2000. Eesti õpilasslängi muutumisest ajas. Vahekokkuvõte. – Eesti keele allkeeled. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16.) Toim Tiit Hennoste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 138–147.
- Tomingas, Hannes 1980. Kirjutamata visiitkaart. Üliõpilasargoost. – Sirp ja Vasar 13. VI, lk 13.
- Toomejõe, Heidi 2008. Hinnanguline sõnavara noortekeeles. – Akadeemiake. Õpilaste teadusajakiri, nr 3, lk 35–60.
- Tõldsep, P. 1928. Õpilaste erikeelest. Sõnu Tartu keskkoolidest. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi arhiivis.
- Vaigla, A. 1928. Mõningaid jooni üliõpilaskeelest. – Üliõpilasleht, nr 5–6, lk 70–77; nr 7, lk 94–97.
- Valge, Jüri (koost) 2021. Emakeele Selts 1920–2020. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts.
- Vihman, Virve-Anneli; Praakli, Kristiina; Pilvik, Maarja-Liisa; Korkus, Mari-Liis 2022 (ilmumas). Kas noored on inglise keelega *obsessed*? Millest räägivad korpusandmed? – Philologia Estonica Tallinnensis, nr 7.
- Viikberg, Jüri 1980. Kuidas pere, nõnda taar. – Sirp ja Vasar 13. VI, lk 13.
- Viikberg, Jüri 1997. Eesti slängiuurimise tänane seis. (T. Tender, Eesti släng: olemus, uurimislugu, sissevaade vanglaslängi. Magistritöö. Tartu, 1996.) – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 705–710.
- Voorman, Ed. 1934. Tartu õpilaste erikeelest. – Iloli. Tartu kommertsgümnaasiumi ja kaubanduskooli õpilaskonna ajakiri, nr 4, II (veebruari), lk 68–70.

Yildirim, Keithy 2015. Sõnamoodustus õpilaste slängisõnavaras (kahe Tallinna kooli 6. ja 7. klasside näitel). Bakalaureusetöö. Käsikiri Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudis.

Kristiina Praakli (sünd 1977), PhD, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi rakenduslingvistika kaasprofessor (Jakobi 2, 51005 Tartu), kristiina.praakli@ut.ee

An insight into the research of youth language in Estonia: Generally and in detail

Keywords: youth language, vocabulary, language variation, language contacts, data

Although the beginning of collection and research of Estonian youth language dates back to the early decades of the last century, the practice has not been quite consistent. The current knowledge of young people's vocabulary and communicative practices is based on written as well as spoken data. Various methods of data collection have been used throughout the past century to reach them. During those hundred years, data collection has undergone various changes depending on technological developments (e.g. means of recording spoken and written communication, as well as systematization and analysis of data) and on trends in linguistics.

There are three main directions in the research of youth language in Estonia: general description of the vocabulary, slang studies, and contact-induced language change. Since the 2000s, growing attention has been paid to the multilingual communication practised by the young people and their use of English within Estonian interaction.

The young peoples' usage stands out for a vocabulary and concepts of their own, based on various languages (currently mainly English), social media and communication applications. Although the usage of the young tends to change rapidly, it is as multilayered as any other language variety, containing not only core vocabulary spanning generations (e.g. school terms) as well as fixed phrases established in general spoken language, but also a lot of new material obtained in different ways, such as expanding the meaning of a word, borrowing from other languages (usually English), or creating new words by oneself.

Young people's usage is usually described as innovative, creative and trend-conscious. The linguistic data collected from youth help to explain the linguistic choices and practices of different age and social groups, as well as the formation of language varieties. However, deeper understanding of linguistic variation and change requires even more such data. Modern linguistics with its plentiful methods, together with its neighbouring disciplines, plus the technological advance both in data collection and analysis can lead to a significant contribution to existing knowledge.

Kristiina Praakli (b. 1977), PhD, University of Tartu, Associate Professor of Applied Linguistics (Jakobi 2, 51005 Tartu), kristiina.praakli@ut.ee